

Reagavimo į patyčias ar kitokį smurtinį elgesį mokykloje atmintinė

Atmintinės tikslas – padėti mokykloms užtikrinti mokyklos bendruomenės narių fizinį ir psichologinį saugumą, mažinti patyčių ir smurto atvejų skaičių mokyklos teritorijoje ir už jos ribų, laiku užtikrinti veiksmingą ir koordinuotą mokyklos bendruomenės narių reagavimą ir veiksmus patyčių ir smurto atvejų metu.

Atmintinė skirta mokyklų vadovams, mokytojams, kitiems mokyklų darbuotojams, mokiniams, tėvams.

Ši Atmintinė detalizuoja Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijų, patvirtintų švietimo ir mokslo ministro 2017 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. V-190, 8.5 punkte nustatytą reagavimo į smurtą ir patyčias mokykloje tvarką.

Turinys

I. REAGAVIMAS Į PATYČIAS AR KITOKĮ SMURTINĮ ELGESĮ

Mokyklos darbuotojo veiksmai patyčių ar kitokio smurtinio įvykio metu ..... 2 psl.

Mokinio veiksmai, pastebėjus patyčias ar kitokį smurtinį elgesį ..... 6 psl.

Mokinio, patiriančio patyčias ar kitokį smurtinį elgesį, veiksmai ..... 7 psl.

Jei vaikas patyčias, smurtą patiria iš pedagogo ar kito mokyklos darbuotojo ..... 8 psl.

Jei patyčias, smurtą patiria mokyklos darbuotojas ..... 8 psl.

Patarimai tėvams ..... 9 psl.

II. REAGAVIMAS Į PATYČIAS / SMURTĄ INTERNETINĖJE ERDVĖJE

Mokyklos darbuotojų veiksmai, reaguojant į patyčias, kitokį smurtinį elgesį internetinėje erdvėje ..... 12 psl.

Mokinio veiksmai, patiriant patyčias ar kitokį smurtinį elgesį internetinėje erdvėje ..... 13 psl.

Patarimai tėvams, siekiant, kad vaikas išliktų saugus internetinėje erdvėje ..... 14 psl.

III. PATYČIŲ AR KITOKIO SMURTINIO ELGESIO ATPAŽINIMAS IR PREVENCINIAI VEIKSMAI

Veiksmai, turintys įtakos patyčioms / smurtui mokykloje atsirasti ..... 16 psl.

Mokyklos darbuotojų reagavimas ..... 17 psl.

IV. SVARBU ŽINOTI

Pagrindiniai reagavimo principai ..... 21 psl.

Kas yra patyčios ar kitoks smurtinis elgesys? ..... 22 psl.

Svarbiausi patyčių ypatumai ..... 22 psl.

Kuo patyčios skiriasi nuo konflikto? ..... 23 psl.

I. REAGAVIMAS Į PATYČIAS AR KITOKĮ SMURTINĮ ELGESĮ

Mokyklos darbuotojo veiksmai patyčių ar kitokio smurtinio įvykio metu

1. Reagavimas čia ir dabar:

- **nedelsdami įsikiškite į situaciją** žodžiais, atviru klausimu, atsistokite tarp galimai skriaudžiamo mokinio ir galimo skriaudėjo, nutraukdami bet kokius smurtinius veiksmus. Nedelsdami prieikite prie mokinių ir griežtai, bet ne piktai paaiškinkite, kad viską matėte ar girdėjote

- **aiškiai ir tvirtu tonu** pasakykite, kad toks elgesys mokykloje netoleruojamas, ir paprašykite liautis

- **ramiai elkitės ir teikite aiškias instrukcijas.** Kilus panikai smurtinio įvykio atveju, svarbu pateikti aiškias ir konkrečias instrukcijas mokiniams (pvz.: „Dabar greitesniu žingsniu išeikite iš mokyklos, su niekuo nebendraudami“, „Dabar eik tiesiai į mokytojų kambarį, surink numerį 112 ir pranešk, kad mokykloje įvyko smurtinis atvejis, yra nukentėjusiųjų, eik dabar“ ir pan.). Mokiniai gali patirti didelį stresą, todėl ramus mokyklos darbuotojo elgesys ir adekvatus situacijos vertinimas yra labai svarbus

- **pašalinkite stebėtojus.** Tvirtu ir ramiu tonu paprašykite, kad nereikalingi asmenys pasišalintų iš įvykio vietos. Paaiškinkite, kad vėliau bus suteikta informacija apie įvykį

- **nesileiskite į diskusijas su mokiniais**, nes skriaudėjai dažnai bando melagingai nušviesti faktus

- prireikus **padėkite mokiniui**, patyrusiam patyčias ar smurtą, **pasitraukti iš grėsmingos situacijos**. Jeigu to negalite padaryti vienas, pakvieskite kitus darbuotojus, arba, įvertinę situacijos sudėtingumą, kvieskite policiją bendruoju skubiosios pagalbos tarnybų numeriu 112

- **neprovokuokite dar didesnės smurtautojo agresijos.** Bet kokia kritika, rėkimas, moralizavimas gali netiesiogiai išprovokuoti dar sunkesnių pasekmių

- **jeigu** smurtą patyręs **vaikas yra sužalotas, nedelsdami kvieskite greitąją medicininę pagalbą**

- jeigu pastebėsite, kad patyčias ar smurtą patyręs mokinys jaučiasi nesaugiai, pasiūlykite jam kitą, saugesnę vietą (skaityklą, biblioteką, mokytojų kambarį ar kt.)

- **išsiveskite skriaudėją**

Papildomai: kaip sudaryti reagavimo į patyčias ar smurtinį elgesį planą ir numatyti veiksmų eigą, rasite šiame dokumente: žr. „Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos“, 2019 (Skyrius „Reagavimo į patyčias planas ir eiga mokykloje“; Pagalbos planas, 4 priedas).

2. Pranešimas mokyklos administracijai:

• apie įvykį kuo greičiau žodžiu ar kitomis ryšio priemonėmis praneškite mokyklos vadovui arba kitam mokyklos administracijos atstovui, klasės auklėtojui / kuratoriui

Atkreiptinas dėmesys:

• kai patyčių ar smurtinę situaciją galima suvaldyti, informuokite tik mokyklos administraciją

• kai patyčių ar smurtinę situaciją nepavyksta suvaldyti, iš karto informuokite policiją bendruoju skubiosios pagalbos tarnybų numeriu 112, po to – mokyklos administraciją

• praneškite įvykio vietą, datą, patyčias / smurtą patyrusio mokinio vardą, pavardę, klasę, kitą svarbią informaciją, galinčią padėti identifikuoti mokinį, jei jo nepažįstate, besityčiojusio / smurtavusio ir stebėtojų vardus (esant galimybei – ir pavardes), kitą svarbią informaciją, galinčią padėti identifikuoti mokinius, jei jų nepažįstate

• pateikite trumpą situacijos apibūdinimą

Papildomai: kaip užfiksuoti patyčių ar smurtinio elgesio atvejį, rasite šiame dokumente: žr. „Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos“, 2019 (Patyčių atvejo aprašymo lapas, 2 priedas).

3. Pranešimas tėvams, kitoms institucijoms:

• kiekvieną kartą įvykus patyčioms ar kitam smurtiniam elgesiui būtina susisiekti su įvykio dalyvių tėvais ar kitais vaiko atstovais pagal įstatymą (toliau – tėvai)

• mokyklos vadovas nusprendžia, kas iš mokyklos darbuotojų susisieks su įvykio dalyvių tėvais

• susisiekti su įvykio dalyvių tėvais reikia kaip įmanoma greičiau, iš karto po įvykio, bet ne vėliau kaip tą pačią dieną

• susisiekus su įvykio dalyvių tėvais pranešama, kas įvyko. Jei buvo kalbama su konkrečiu mokiniu – apie tai informuojama

• įvykio dalyvių tėvai informuojami, kokių veiksmų bus imtasi, kokios pasekmės

• mokyklos vadovas apie patyčių ar kito smurtinio elgesio atvejį nedelsdamas, bet ne vėliau kaip tą pačią darbo dieną praneša mokyklos psichologui, prireikus – pedagoginei psichologinei tarnybai ar kitam psichologinės pagalbos teikėjui dėl neatlygintinos psichologinės pagalbos suteikimo patyčių / smurto dalyviams ir jų tėvams

• mokyklos vadovas, įvertinęs patyčių ar kito smurtinio elgesio situacijos sudėtingumą ir grėsmę vaiko sveikatai ir gyvybei, apie patyčių ar kito smurtinio elgesio atvejį nedelsdamas, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną, praneša ir prireikus sukauptą informaciją perduoda Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos teritoriniam padaliniui ir / ar policijai, savivaldybės administracijos švietimo skyriui, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo kokybės ir regioninės politikos departamentui

• mokykla, turėdama pagrįstos informacijos apie galimus vaiko teisių pažeidimus, neužtikrinamas vaiko teises (tai pagrindžiančius faktus ir priemones, kurių imtasi situacijai išsiaiškinti ir spręsti) perduoda vaiko gyvenamosios vietos Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos teritoriniam padaliniui, policijai

4. Įvykio ištyrimas:

• būtina surinkti kuo daugiau informacijos apie įvykį. Laikydamasis konfidencialumo principų, klasės auklėtojas / kuratorius (arba mokyklos Vaiko gerovės komisijos (toliau VGK) narys, arba kitas mokyklos vadovo paskirtas asmuo) organizuoja individualų pokalbį su kiekvienu patyčių ar smurtinio elgesio dalyviu

• individualaus pokalbio metu užduokite atvirus klausimus (pvz., papasakok, kas įvyko; mokykla netoleruoja patyčių ar smurto. Mes norime tau padėti, gal gali papasakoti apie įvykį daugiau ir pan.)

• paklauskite kitų mokyklos darbuotojų, kurie galėjo matyti įvykį

• užfiksuokite visus pokalbius raštu

• informuokite kiekvieną pokalbio dalyvį apie jūsų tolesnius veiksmus

• išsiaiškinkite vietą mokykloje, kurioje patyčios ar smurtinis atvejis įvyko

Papildomai: kaip organizuoti individualius pokalbius, rasite šiame dokumente: žr. „Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos“, 2019 (Skyrius „Individualaus pokalbio organizavimas“; Individualaus pokalbio aprašymo lapas, 3 priedas).

5. Patyčių ar kito smurtinio atvejo mokykloje registravimas:

• patyčių ar kito smurtinio įvykio atveju labai svarbu konstatuoti faktus, kurie padeda ne tik įvertinti situaciją, bet ir yra svarbus įrodymas tolesnei darbo su atveju eigai

Papildomai: kaip registruoti ir aprašyti patyčių, kitokio smurtinio elgesio atvejus mokykloje rasite šiame dokumente: žr. „Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos“, 2019 (Skyrius „Patyčių atvejų registravimas ir aprašymas; „Patyčių atvejų registravimo žurnalas“, 1 priedas).

6. Pagalbos teikimas:

• būtina iš karto suteikti pagalbą visoms patyčių / smurto dalyvių pusėms. Kartu su klasės auklėtoju / kuratoriumi, VGK nariais, kitais švietimo pagalbos specialistais suplanuojami konkretūs, aiškūs ir pasiekiami švietimo (psichologinės, socialinės pedagoginės, specialiosios ar kt.) ar kitos būtinos pagalbos / paslaugų (socialinės, medicininės, teisinės ar kt.) teikimo veiksmai (geriausia juos užfiksuoti raštu) visiems patyčių ar kito smurtinio elgesio dalyviams: įvardijamas konkretus veiksmas, atsakingas asmuo, įvykdymo terminas. Pagalbos teikimo veiksmų parengimą, vykdymą ir stebėseną koordinuoja mokyklos vadovo paskirtas mokyklos administracijos atstovas arba VGK narys, atsakingas už krizių valdymo, smurto ir patyčių prevencijos sritį

• organizuojamas pokalbis su patyčių / smurto dalyvių tėvais, jiems pateikiami patarimai, kaip kalbėtis su vaiku, padėti vaikui spręsti iškilusius sunkumus. Tėvai dalyvauja rengiant pagalbos teikimo veiksmus

• stebimas pagalbos teikimo veiksmų įgyvendinimas, vertinamas efektyvumas, prireikus numatomi papildomi veiksmai

• jeigu būtina kita pagalba / paslaugos mokiniams, kurios negali suteikti mokykla (pvz., sveikatos priežiūros, socialinės, teisinės paslaugos ar kt.), kreipiamasi į kitas savivaldybės įstaigas / organizacijas, nevyriausybines organizacijas

• išnaudojusi visas švietimo pagalbos mokiniui teikimo galimybes, mokykla sprendžia klausimą dėl kreipimosi į savivaldybės administracijos direktorių dėl vaiko minimalios priežiūros priemonių skyrimo arba koordinuotai teikiamų švietimo pagalbos, socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų vaikams ir jų tėvams (globėjams, rūpintojams) skyrimo; esant poreikiui mokiniui ir šeimai gauti kompleksinę pagalbą, kreipiasi į savivaldybės įstaigą, kuriai savivaldybė suteikė įgaliojimus teikti socialines paslaugas šeimoms ir koordinuoti atvejo vadybos procesą, su prašymu paskirti atvejo vadybininką

• nustačius vietas mokykloje, kurios yra nesaugios (koridoriai, tualetai, valgykla, rūbinės, persirengimo kambariai, mokyklos teritorijos vietos ir pan.), jose svarbu sustiprinti suaugusiųjų priežiūrą, organizuoti budėjimą, stebėjimą, apšvietimo sutvarkymą, kitų vaizdo stebėjimo įrenginių įrengimą teisės aktų nustatyta tvarka

Papildomai:
1. Kaip išgyvendinti patyčias. Patarimai suaugusiems: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/patycioms-ne-20.pdf.
2. Rekomenduojamą pagalbos plano formą rasite šiame dokumente: žr. „Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos“, 2019 (Pagalbos planas, 4 priedas).
3. Kaip organizuoti pokalbį su patyčių / smurto dalyvių tėvais rasite šiame dokumente: žr. „Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos“, 2019 (dalyje „Pokalbiai su patyčių dalyvių tėvais“, Patarimai tėvams, 5 priedas).

Mokinio veiksmai, pastebėjus patyčias ar kitokį smurtinį elgesį

1. **Pamėginti sustabdyti.** Pavyzdžiui, pasakant skriaudėjams, kad taip elgtis negalima ir paprašyti liautis, parodant, kad auka palaikoma.

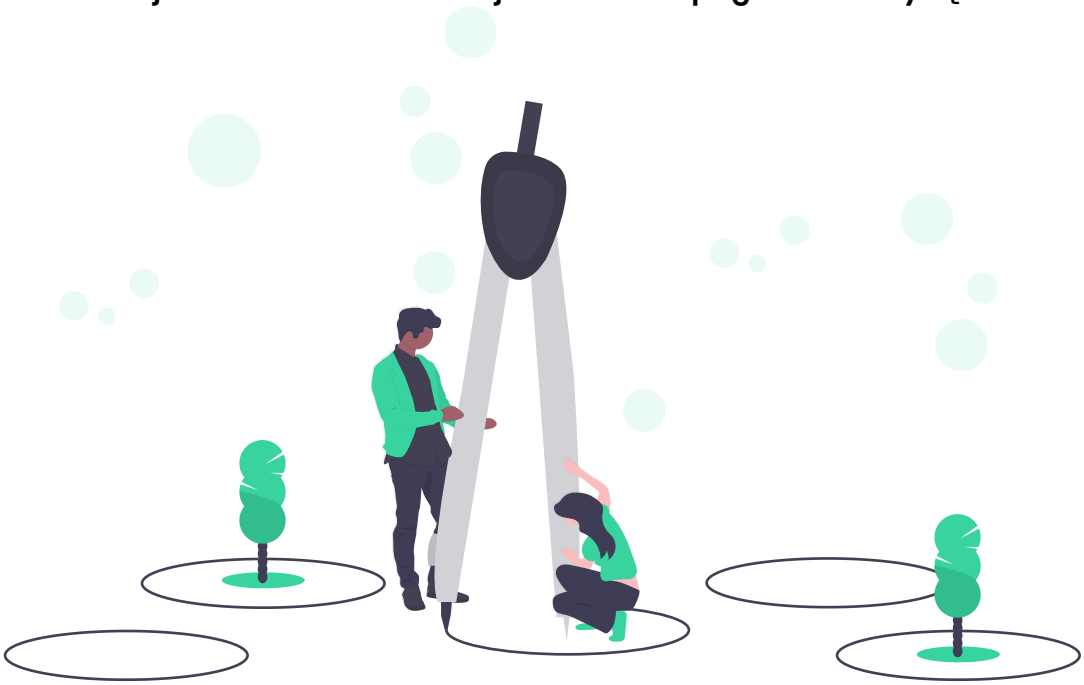
2. **Pakviesti mokytoją ar kitą mokyklos darbuotoją, kuris galėtų padėti**, jei pačiam nėra galimybės sustabdyti skriaudėjo veiksmų arba kyla grėsmė pačiam.

3. **Papasakoti apie tai, kas buvo matyta.** Svarbu, kad kuo daugiau suaugusiųjų (mokytojų, kitų mokyklos darbuotojų, tėvų) sužinotų, kas vyksta. Vaikai, patiriantys patyčias ar smurtą, patys bijo kam nors pasakyti. Skriaudėjai taip pat dažnai bijo, kad kas nors sužinos apie jų poelgį.

4. **Paskatinti draugą, patiriantį patyčias / smurtą, pačiam papasakoti tėvams**, mokytojams ar kitiems suaugusiems, kuriais pasitiki ir kurie gali suteikti pagalbą (pavyzdžiui, mokyklos psichologui, socialiniam pedagogui, klasės vadovui, informuoti naudojant „patyčių dėžutę“ ar kt.).

5. **Atsisakyti dalyvauti netiesioginėse patyčiose** (atstumiant nuo grupės, apkalbinėjant, ignoruojant, šmeižiant, kaltinant, ko nepadarė, nebendraujant, darant spaudimą, kurstant neapykantą). Paaiškinti skriaudėjui, kad tai yra patyčios. Jei jos tęsiasi, būtina pranešti mokykloms darbuotojams.

6. **Skubiais atvejais skambinti bendruoju skubiosios pagalbos tarnybų telefonu 112.**

Mokinio, patiriančio patyčias ar kitokį smurtinį elgesį, veiksmai

1. **Papasakoti.** Svarbiausias dalykas – papasakoti apie tai mokytojui, klasės auklėtojui / kuratoriui, tėvams, draugui ar kitam asmeniui, kuriuo pasitikima.

2. **Pasistengti kuo greičiau pasitraukti ir susirasti saugią vietą.** Skriaudėjui bus sunkiau tęsti savo veiksmus.

3. **Vengti vienam būti vietose, kuriose dažnai lankosi skriaudėjai.** Stengtis į šias vietas eiti tada, kai ten yra daugiau žmonių.

4. **Stengtis užsirašyti ar kitaip užfiksuoti įvykių detales.** Tai padės vėliau aiškinantis įvykio aplinkybes.

5. **Nenaudoti atsakomųjų veiksmų** (t. y. patyčių, smurto) prieš skriaudėjus.

6. **Nesistengti patyčių, smurto įveikti vienam.** Niekas negali patyčių ar kitokio smurtinio elgesio įveikti vienas.

7. **Anonimiškai pranešti į „Patyčių dėžutę“** (jei mokykla turi įsidiegusi).

8. Apie pastebėtas ar patirtas patyčias, smurtą **gali pasikalbėti su mokyklos psichologu, nemokamu telefonu 116 111** su Vaikų linijos konsultantais, kreiptis laiškais ir gyvais pokalbiais internetu svetainėje vaikulinija.lt, su **Jaunimo linijos (tel. 8 800 28888, www.jaunimolinija.lt) konsultantais, pedagoginių psichologinių tarnybų, vaiko teisių apsaugos institucijų specialistais**, kurie dirba kiekviename mieste. Taip pat apie pastebėtas ar patirtas patyčias, smurtą gali pasikalbėti bei aptarti pagalbos galimybes su Pagalbos vaikams linijos konsultantais (reikėtų skambinti į Vaikų liniją nemokamu telefono numeriu 116 111 ir paprašyti, kad sujungtų su Pagalbos vaikams linija (darbo laikas I–V nuo 11 iki 19 val.; arba parašyti laišką el. paštu info@pagalbavaikams.lt).

Jei vaikas patyčias, smurtą patiria iš pedagogo ar kito mokyklos darbuotojo

1. Tėvams įtariant, kad vaikas galimai patyrė patyčias, smurtą iš pedagogų ar kitų mokyklos darbuotojų, reikėtų nedelsiant apie tai raštu pranešti mokyklos administracijai. Taip pat perduoti su smurtu susijusią informaciją policijai, savivaldybės administracijos švietimo skyriui, mokyklos steigėjui.

2. Atkreiptinas dėmesys, kad tinkamas ir pagrįstas vaiko žinių ir gebėjimų vertinimas bei kiti vaiko normalios raidos vystymuisi įvertinti skirti veiksmai nelaikomi smurtu prieš vaiką.

Jei patyčias, smurtą patiria mokyklos darbuotojas

1. Pranešimas mokyklos administracijai:

• jei mokyklos darbuotojas patiria patyčias ar kitokį smurtinį elgesį iš mokinių, kitų mokyklos darbuotojų, tėvų, apie tai nedelsdamas praneša mokyklos vadovui. Galima pranešti į „Patyčių dėžutę“ (jei mokykla turi įsidiegusi)

2. Įvykio ištyrimas:

• mokyklos vadovas nedelsdamas imasi veiksmų išsiaiškinti įvykio priežastis, konkrečios situacijos aplinkybes, informuoja suinteresuotas puses

3. Pagalbos teikimas:

• mokyklos vadovas, gavęs pranešimą, nedelsdamas, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną, praneša pedagoginei psichologinei tarnybai ir rekomenduoja besityčiojusiam / smurtavusiam ir patyčias / smurtą patyrusiam mokyklos darbuotojui kreiptis psichologinės pagalbos

4. Konkrečių veiksmų ir priemonių situacijai nepasikartoti ir saugumui užtikrinti numatymas.

Patarimai tėvams

1. Kai vaikas patiria patyčias:

- **sužinoję apie patyčių faktą pasistenkite išlikti ramūs.** Pernelyg emocinga reakcija gali išgąsdinti vaiką
- **sudarykite abipusio pasitikėjimo atmosferą ir ramiai pasikalbėkite.** Leiskite vaikui papasakoti, kas vyksta. Netardykite, o uždavę klausimą palaukite, kol vaikas išdrįs atsakyti
- **padrąsinkite, kad pasakodamas jis elgiasi teisingai.** Pasakykite, kad niekas neturi teisės žeminti kito
- **neskatinkite vaiko reaguoti agresyviai**, t. y. „atsakyti tuo pačiu“. Jei Jūsų vaikas patiria patyčias, vadinasi, jis negali apsiginti vienas pats. Neįstumkite vaiko į „nesėkmės spąstus“
- **aptarkite su vaiku, kokių sprendimų galėtumėte imtis kartu**, kad patyčios būtų sustabdytos. Informuokite vaiką apie savo veiksmus. Asmeniškai pasikalbėkite su vaiko klasės auklėtoju / kuratoriumi, o prireikus ir su administracijos atstovais, pagalbos teikimo vaikui specialistais (socialiniu pedagogu, psichologu)
- **skatinkite vaiką bendrauti su kitais, draugiškai nusiteikusiais mokiniais**
- **elektroninių patyčių atveju aptarkite su vaiku, ko jis pats galėtų imtis, pavyzdžiui:** neatsakinėti į provokuojančias žinutes, blokuoti siuntėją, pranešti apie netinkamą elgesį ir įžeidinėjimus svetainės administratoriui
- **pagalvokite kartu su vaiku, ką jis galėtų padaryti pasikartojus patyčioms:** kur kreiptis, kam pranešti. Galima pranešti į „Patyčių dėžutę“ (jei mokykla turi įsidiegusi)

2. Kai vaikas tyčiojasi iš kito:

- **gavę informaciją, kad Jūsų vaikas tyčiojasi, pasistenkite išlikti ramūs.** Pernelyg emocingas reagavimas gali vaiką išgąsdinti, priversti gintis, meluoti
- **pasakykite vaikui, kad sužinojote, kaip jis elgėsi** – įvardinkite tik aiškiai žinomus faktus
- **paprašykite vaiką plačiau papasakoti apie tai, kas nutiko**
- **paaiškinkite, kad toks elgesys – netinkamas**, nepriklausomai nuo to, „kas pirmas pradėjo“
- **neignoruokite netinkamo vaiko elgesio.** Priminkite jam apie elgesio taisykles, kurių privalo laikytis namuose ir mokykloje

• **skirkite** drausminimo priemonę, atitinkančią vaiko amžių ir raidą. Tai gali būti apribojimas tam tikram laikui naudotis kompiuteriu, telefonu, susitikti su draugais ar kt.

• **pasikalbėkite su vaiko mokytojais.** Pasisiūlykite bendradarbiauti, kad būtų užkirstas kelias tolesniam netinkamam vaiko elgesiui, kreipkitės pagalbos į kitus specialistus (psichologą, socialinį pedagogą). Atminkite, kad, kalbėdamiesi su pedagogais apie netinkamą savo vaiko elgesį, Jūs stengiatės jam padėti – nesustabdytas smurtinis elgesys gali tapti vis sunkiau suvaldomas

3. Kai vaikas stebi patyčias:

• sužinojus, kad Jūsų vaikas stebi patyčias, svarbu suprasti, kad toks elgesys daro vaikui žalą. Nemažai vaikų negina skriaudžiamo vaiko, nes patys bijo tapti patyčių aukomis. Nekritikuokite vaiko už tokį elgesį

• pasidžiaukite, jog vaikas tiesiogiai neprisidėjo prie patyčių, tačiau paaiškinkite, kad stebėjimas taip pat yra veiksmas. Pasinaudokite šiais patarimais:

• **pagirkite vaiką, kad papasakojo apie tai, ką matė**

• **paklauskite vaiko, ką, jo manymu, galima padaryti pastebėjus patyčias.** Neraginkite pulti ginti skriaudžiamojo – juk vaikas gali bijoti, kad iš jo irgi ims tyčiotis. Drauge su vaiku išsiaiškinkite, kad pastebėjus patyčias galima: pranešti kuriam nors mokytojui, auklėtojui ar kuratoriui, socialiniam pedagogui, administracijos atstovui arba kitam mokyklos darbuotojui, galima pranešti į „Patyčių dėžutę“ (jei mokykla turi įsidiegusi)

• **paaiškinkite vaikui, kad pranešdamas apie pastebėtas patyčias ar kitą smurtą, jis neskundžia, bet informuoja.** Vaikas tai gali daryti ir anonimiškai, bendramoksliams nematant ir negirdint

• **padrąsinkite vaiką pranešti apie pastebėtas elektronines patyčias** svetainės administratoriui arba suaugusiajam

• **pasikalbėkite su vaiku, kaip jis turėtų elgtis**, jei iš jo imtų tyčiotis. Aptarkite, kas nutiktų, jei pats imtų tyčiotis

• **stebėkite savo vaiką** ir po kurio laiko pasiteiraukite, ar jis pastebėjo dar patyčių atvejų mokykloje

Papildomai:
1. Kaip išgyvendinti patyčias. Patarimai suaugusiems: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/patycioms-ne-20.pdf.
2. Apie pagalbą tėvams rasite šiame dokumente: žr. „Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos“ (dalyje „Pagalba tėvams ir globėjams“, Patarimai tėvams, 5 priedas), 2019.
3. Pagalbą ir patarimus tėvams teikia, mokymus organizuoja Paramos vaikams centras (www.pvc.lt), VšĮ Vaiko labui (www.vaikolabui.lt), pedagoginės psichologinės tarnybos savivaldybėje.
4. Tėvų linija (tel. 8 800 900 12) nemokama pagalba vaikų auklėjimo klausimais.

II. REAGAVIMAS Į PATYČIAS / SMURTĄ INTERNETINĖJE ERDVĖJE

Mokyklos darbuotojų veiksmai, reaguojant į patyčias, kitokį smurtinį elgesį internetinėje erdvėje

1. **Pranešimas kompetentingoms institucijoms.** Sužinoję apie viešą patyčių ar kitokio smurtinio atvejo internetinėje erdvėje, panaudojus vaizdinę, garso ar rašytinę informaciją, atvejį, praneškite Ryšių reguliavimo tarnybai pateikdami pranešimą interneto svetainėje adresu www.draugiskasinternetas.lt.

2. **Grėsmės vaikui, jo sveikatai įvertinimas.** Jei grasinama ar persekiojama, kreipkitės į policiją bendruoju skubiosios pagalbos tarnybų numeriu 112.

3. **Informacijos surinkimas.** Išsiaiškinkite, kas skriaudžia, kokiu būdu, kiek mokinių įsitraukę, kiek laiko patyčios tęsiasi. Kuo daugiau turėsite informacijos apie situaciją, tuo aiškesnis bus veiksmų planas.

4. **Įrodymų išsaugojimas.** Svarbu išsaugoti vykstančių elektroninių patyčių įrodymus (pavyzdžiui, skriaudėjo žinutę, laišką, informaciją „Patyčių dėžutėje“), geriausiai turėti ir elektroninę, ir spausdintą įrodymų kopijas. Siekiant nustatyti skriaudėjo tapatybę, galima pasitelkti į pagalbą interneto teikėją ar mobiliojo ryšio operatorių, taip pat galima kreiptis į policiją.

5. **Pranešimas visų įsitraukusių į patyčias vaikų tėvams.** Informuokite apie konkrečią situaciją (kas įvyko, kaip vaikai įsitraukė ir pan.). Svarbu, kad šie veiksmai nebūtų inicijuoti nukentėjusiam vaikui nežinant. Jeigu apie patyčias sužinote ne iš nukentėjusio vaiko ar jo tėvų, galite patys pradėti kalbėtis su nuskriaustuoju ir siūlyti pagalbą.

6. **Emocinės ar psichologinės pagalbos suteikimas elektronines patyčias patyrusiam mokiniui.**

- pasiūlykite kreiptis pagalbos į mokykloje dirbantį psichologą, paskambinti emocinę paramą teikiančioms tarnyboms (Vaikų liniją, Jaunimo liniją, Pagalbos vaikams liniją)

- pasikalbėkite su skriaudėjo tėvais ir paprašykite, kad stebėtų savo vaiko elgesį tiek namuose, tiek elektroninėje erdvėje, taikytų naudojimosi kompiuteriu ir kitomis informacinėmis priemonėmis apribojimus

- apsaugokite patyčias patiriantį vaiką nuo galimo skriaudėjų keršto. Kartu su nuskriaustuoju apgalvokite jo saugumo planą, t. y. kaip jis galėtų išvengti patyčių (pavyzdžiui, blokuoti siuntėjus, keisti privatumo nuostatas), kam turėtų nedelsdamas pranešti, jei patyčios pasikartos

Mokinio veiksmai, patiriant patyčias ar kitokį smurtinį elgesį internetinėje erdvėje

1. **Neatsakinėti į jokius bandymus susisiekti** (pavyzdžiui: žinutes, skambučius, el. laiškus), kuriais siekiama trukdyti ar reikalaujama atkreipti dėmesį.

2. **Neištrinti žinučių.** Jeigu žinutėmis siekiama pasityčioti, įbauginti, užpulti, būtina išsaugoti jas ir pateikti vėliau kaip įrodymus.

3. **Blokuoti siuntėją.** Galima užblokuoti telefono numerį, iš kurio gaunamos nemalonios žinutės ar sulaukiama skambučių. Interneto svetainėse, pavyzdžiui, socialiniuose tinkluose, taip pat galima užblokuoti tave įžeidinėjantį asmenį, pakeitus privatumo nuostatas.

4. **Pranešti apie netinkamą elgesį** žmonėms ar organizacijoms, kurios gali padėti. Galima pranešti į „Patyčių dėžutę“ (jei mokykla turi įsidiegusi), kreiptis į svetainės administratorių arba karštąją liniją (www.draugiskasinternetas.lt). Jeigu norima gauti atsakymą iš karštosios linijos darbuotojų, reikia nurodyti savo kontaktus. Patiriant elektronines patyčias reikėtų kreiptis ir į policiją bendruoju skubiosios pagalbos tarnybų numeriu 112 arba el. paštu info@policija.lt.

5. **Neteikti asmeninės informacijos svetimiems / nepažįstamiems**: elektroninio pašto adreso, telefono numerio, namų adreso, tėvų kontaktų.

6. **Neperžiūrinėti, nepersiuntinėti kitiems pastebėtos įžeidžiančios informacijos**, iš karto informuoti suaugusįjį.

7. **Vengti elektroninės erdvės vietų**, kuriose gali lankytis skriaudėjai. Pavyzdžiui, jeigu priekabiaujama žaidžiant internetinį žaidimą, pabandyti rasti kitą vietą ar būdą, kaip galima žaisti šį žaidimą.

8. **Pasikalbėti apie tai su tėvais**, kitais žmonėmis, kuriais pasitikima. Pokalbis su tėvais, draugais, mokytojais ir kitais žmonėmis – puikus būdas pradėti spręsti problemą.

9. **Užstoti nuskriaustąjį** – parašyk palaikantį komentarą, kaip atsaką į įžeidimus.

Patarimai tėvams, siekiant, kad vaikas išliktų saugus internetinėje erdvėje

1. Susipažinkite su socialiniais tinklais, kuriuos naudoja Jūsų vaikas, peržiūrėkite jų registracijos ir saugumo nustatymus. Susipažinkite su pagrindinėmis socialinio tinklo funkcijomis.

2. Įsigilinę į socialinę platformą, pakalbėkite su vaiku, ką jis labiausiai mėgsta joje veikti, ar daug draugų ten turi, ar visus iš jų pažįsta.

3. Paaiškinkite, kodėl reikia naudoti saugumo nustatymus.

4. Susipažinkite su specialia edukacine programa jaunimui – „Saugumas man patinka!" (www.saugumaspatinka.lt). Programa siekiama suteikti jaunimui daugiau žinių apie saugumą elektroninėje erdvėje, paskatinti juos aktyviai prisidėti prie patyčių ir smurto tarp jaunimo mažinimo. Suaugusiems programa suteikia žinių, kaip padėti jaunimui apsisaugoti elektroninėje erdvėje.

Papildomai: daugiau informacijos ir patarimų mokytojams, mokiniams, tėvams apie saugumą internetinėje erdvėje galima rasti:

1. Interneto svetainės: www.bepatyciu.lt; www.saugumaspatinka.lt; www.draugiskasinternetas.lt; www.esaugumas.lt;

2. M. Mažionienė, R. Povilaitis, I. Suchodolska. Elektroninės patyčios ir jų prevencija, 2012;

3. Kaip išgyvendinti patyčias. Patarimai suaugusiems https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/patycioms-ne-20.pdf.

III. PATYČIŲ AR KITOKIO SMURTINIO ELGESIO ATPAŽINIMAS IR PREVENCINIAI VEIKSMAI

Veiksmai, turintys įtakos patyčioms / smurtui mokykloje atsirasti

1. **Pakitusi mokinio elgsena:**

- bloga nuotaika, atsisakymas eiti į mokyklą
- bėgimas iš pamokų
- prastėjantys mokymosi rezultatai
- pertraukų metu mokinys laiką leidžia netoli mokytojų ar mokyklos vadovų kabinetų
- vėluoja į pamokas, vėlai grįžta namo
- pakeičia maršrutą, kuriuo eina į mokyklą ar namo
- dažnai pastebimi suplėšyti drabužiai ar kitaip sugadinti daiktai
- turi randų, mėlynių ant kūno, bet nepaaiškina, iš kur jos atsiranda
- dažnai pameta daiktus
- dažnai prašo tėvų pinigų, nes prieš tai duotus sakosi pametęs
- atsisako dalyvauti mokyklos veiklose
- pastebimi staigūs ir nuolatiniai nuotaikos pokyčiai
- skundžiasi psichofizinėmis problemomis

2. **Problemos šeimoje.** Tėvams gali trūkti žinių ir įgūdžių, kaip auklėti vaikus, kaip juos mokyti spręsti problemas, ryšio šeimoje nebuvimas, smurtas šeimoje ir pan.

3. **Nesaugios vietos mokykloje.** Patyčios ar kiti smurtiniai atvejai dažniau kyla vietose, kurios yra mažiau stebimos ar yra mažiau suaugusiųjų priežiūros (koridoriai, tualetai, rūbinės, persirengimo kambariai, tamsios patalpos, mokyklos teritorija ir pan.).

4. **Mokyklos administracijos nepalaikymas.** Mokyklos administracija neteikia reikšmės ir svarbos patyčių prevencijai organizuoti, nerodo iniciatyvos spręsti patyčių ar smurtinio elgesio atvejus, ignoruoja ar slepia juos, neskatina pedagogų tobulinti kvalifikaciją patyčių prevencijos, socialinių emocinių kompetencijų stiprinimo srityje.

5. **Prasta psichologinė atmosfera klasėje, mokykloje.** Mokytojai jaučia baimę ir priespaudą, nėra palaikomi ir motyvuojami, mokiniai išreiškia nuomonę, kad jų negerbia mokytojai, vengia viešai pareikšti savo nuomonę arba ji nepriimama, neįtraukiami į saugios mokyklos kūrimą, mokykloje nėra teigiamų lyderių.

6. **Mokyklos darbuotojams trūksta žinių ir kompetencijų**, kaip atpažinti ir reaguoti į patyčias / smurtą, spręsti konfliktines situacijas ir pan.

7. **Mokytojų, mokinių, tėvų nuostatos ir požiūris į patyčias / smurtą.** Mokykloje priimtinas nemandagus, nepagarbus elgesys, būdingi konfliktai, drausmės pažeidimai, tvarka nenuosekli.

8. **Pažymėtina, kad patyčios ir smurtas gali pasireikšti ir kitais požymiais.**

Mokyklos darbuotojų reagavimas

1. Pastebėti:

• kaip galima anksčiau atkreipkite dėmesį į vaikus, kurie jaučiasi nelaimingi, iš kurių tyčiojamasi, kurie nepasitiki savimi, jaučiasi atstumti, pradeda prasčiau mokytis, pasikeičia elgesys, pažeidinėja elgesio taisykles ir pan. Šie mokiniai turėtų būti socialinių pedagogų, psichologų akiratyje, būtina stiprinti jų ryšius su bendraklasiais, didinti pasitikėjimą savimi, stebėti juos per pertraukas, skatinti dalyvauti prevencinėse, neformaliojo švietimo, savanorystės veiklose ir kt.

2. Išsiaiškinti priežastis:

• mokinio asmeninės ar šeimos savybės (raidos ypatybės ar sutrikimai, traumuojanti patirtis, per griežtas auklėjimas ar jo stoka, agresyvaus elgesio modeliai, smurtas šeimoje ir pan.)

• mokyklos aplinkos ir veiklos aspektai (mokyklos administracijos nepalaikymas, per didelis mokinių skaičius, nesaugios vietos, švietimo pagalbos specialistų trūkumas, tinkamų skatinimo priemonių stygius, paramos ir palaikymo, mokyklos darbuotojų kompetencijų stoka ir pan.)

• mokyklos psichologinė aplinka (konkurencija, kontrolė, nuasmeninimas, agresyvūs draudimo metodai, nepakankamas dėmesys santykiams ir pan.)

• mokyklos darbuotojų, mokinių, tėvų požiūris į patyčias / smurtą

• kitos priežastys

3. Pašalinti priežastis:

• mokyklos vadovui prisiimti lyderystę ir realią atsakomybę už saugios aplinkos sukūrimą, aiškiai įtvirtinti mokyklos vertybes, susitarti dėl elgesio taisyklių, nustatyti, koks mokinių elgesys yra priimtinas ir pozityvus, koks – nepageidaujamas ir neleistinas, numatyti mokinių skatinimo, motyvavimo už pozityvų elgesį būdus ir priemones

• vykdyti patyčių prevencijos, mokinių socialines emocines kompetencijas ugdančias prevencines programas, organizuoti šviečiamąsias, edukacines priemones mokykloje, puoselėjančias pozityvias vertybes ir bendruomeniškumą

• skatinti mokyklos darbuotojus įgyti trūkstamų žinių ir įgūdžių

• padidinti suaugusiųjų priežiūrą ar kitaip organizuoti stebėjimą nesaugiose vietose, įrengti apšvietimą, vaizdo stebėjimą, organizuoti budėjimą ir pan.

• padėti mokiniui ir šeimai spręsti iškilusias problemas, suteikiant reikalingą mokykloje arba nukreipiant į kitas įstaigas, galinčias tokią pagalbą ar paslaugas suteikti (pedagoginę psichologinę tarnybą, socialinių paslaugų įstaigas, specialistus ir kt.)

• labiau įtraukti tėvus į mokyklos prevencines veiklas, organizuoti tikslinius susitikimus dėl patyčių ir smurto prevencijos, suteikti žinių ir patarimų, kaip tinkamai auklėti vaikus, mokyti spręsti iškilusias problemas, tinkamai išreikšti jausmus, įveikti krizes ir pan., teikti aktualią šių sričių informaciją

4. Reguliariai atlikti mokyklos mikroklimato tyrimus, patyčių / smurto paplitimo įvertinimus.

Reguliarūs tyrimai ir situacijos žinojimas reikalingi nustatyti, kaip dažnai mokiniai patiria patyčias / smurtą, kokiais būdais, kuriose vietose, kokios pagalbos sulaukia. Tai padės identifikuoti problemas ir jas tikslingai spręsti. Tai mokykloje atlieka Vaiko gerovės komisija.

Papildomai:
1. Patyčių masto įvertinimo anketą rasite šiame dokumente: žr. „Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos“, 2019 (6 priedas).
2. Patyčių atpažinimo testas: http://uzsaugialietuva.lt/testas/.

IV. SVARBU ŽINOTI

Mokykla gali nemokamai įsidiegti elektroninę pranešimo apie patyčias platformą **PATYČIŲ DĖŽUTĖ**.

Šis įrankis sudaro galimybes mokytojams, mokiniams ir tėvams anonimiškai pranešti apie patyčias ar kitokį smurtinį elgesį mokykloje. Platforma leidžia archyvuoti ir kaupti statistinius duomenis apie patyčias / smurtą, identifikuoti tikrąjį patyčių mastą mokykloje ir išsiaiškinti problemines mokyklos vietas, klases ir sritis, pranešimus galima segti į „Patyčių registracijos žurnalą“. Elektroninių patyčių atveju – galima prisegti ekrano nuotraukas. Nėra galimybės pranešimą ištrinti, nes atsakingi mokyklos asmenys yra informuojami apie naują pranešimą („notification“ paslauga), todėl mokyklos administracija privalo reaguoti į patyčias / smurtą ir suteikti pagalbą. Sukurta mobilioji programėlė „Android“ ir „IPhone“ sistemų naudotojams.

Jei mokyklos darbuotojams trūksta žinių ir įgūdžių, kaip reaguoti į patyčias / smurtą, spręsti patyčių / smurto atvejus, teikti pagalbą, įgyti daugiau kompetencijų – tai galima rasti nemokamoje interneto mokymų platformoje **REAGUOK.LT**.

Platformoje inovatyviai ir patraukliai pateikiama: mokomoji medžiaga, kaip reaguoti į patyčias / smurtą, atvejų analizės, diskusijų forumas, pamokų planai, atsakymai į dažniausiai užduodamus klausimus, interaktyvus mokymų turinys, vaizdo paskaitos su ekspertais, akredituoti mokymai ir mokymų baigimo pažymėjimas, naudingi kontaktai ir literatūra.

Pagrindiniai reagavimo principai

- **Visi mokyklos darbuotojai reaguoja į patyčias ir smurtą.** Reaguojama nepriklausomai nuo smurto ir patyčių formos, turinio, lyties, amžiaus, socialinio statuso, religinės ar tautinės priklausomybės ar kitų asmens ypatybių

- **Patyčios ar bet koks smurtinis elgesys turi būti nutrauktas nedelsiant.** Jeigu mokyklos darbuotojas nusprendžia, kad įsikišti gali būti pavojinga jo sveikatai ir gyvybei, jis turi pasišalinti ir nedelsdamas pranešti policijai, informuoti mokyklos administraciją. Įvykį jis turi stebėti per saugų atstumą

- **Greiti veiksmai.** Kai vyksta muštynės ar kitoks smurtinis elgesys, pedagogas turi greitai pasikviesti į pagalbą kitus pedagogus. Keli darbuotojai vienu metu gali nutraukti muštynes. Situacija gali labai greitai vystytis, ilgi svarstymai gali tik pakenkti, todėl staigus netikėtas riktelėjimas, nukentėjusio vaiko atitraukimas gali pagerinti situaciją. Kokius pagrįstus fizinius veiksmus ir kokiais atvejais mokyklos darbuotojas gali naudoti mokinio atžvilgiu, rasite šiame dokumente, žr. „Rekomendacijos dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams, VI skyrius

- **Būtina apsaugoti vaikų sveikatą ir gyvybę.** Jeigu mokinys turi ginklą ar kitą sveikatai ir gyvybei pavojingą daiktą ar yra kitokia reali grėsmė mokinių sveikatai ir gyvybei, mokyklos darbuotojas turi siekti, kad kuo daugiau mokinių būtų išvesta iš pavojingos zonos

- **Turi būti suteikta pagalba** tiek patyčias, smurtą patyrusiems, tiek besityčiojusiems ir smurtavusiems. Jeigu vaikai yra sužaloti, mokyklos darbuotojas nedelsdamas turi iškviesti medicininę pagalbą, informuoti mokyklos administraciją, o ši – vaikų tėvus

- **Vaiko elgesio problemos turi būti pastebėtos kuo anksčiau.** Skatiname mokytojus matant vaiko elgesio apraiškas, galinčias iššaukti patyčias, aktyviai į tai reaguoti – kalbėtis su vaiku, informuoti mokyklos administraciją. Vaikas daugiausia laiko praleidžia mokykloje, namuose, todėl mokytojų ir tėvų indėlis į vaiko elgesį yra labai svarbus

Kas yra patyčios ar kitoks smurtinis elgesys?

Patyčios apima psichologinį smurtą, kuris apibrėžiamas kaip tyčinis sistemingas vaiko žeminimas, gąsdinimas, teisės į identiškumą pažeidinėjimas, būtinos vaiko normaliai raidai veiklos trikdymas, asocialaus elgesio skatinimas ar kitokie nefizinio kontakto veiksmai ar neveikimas, dėl kurių buvo sukeltas skausmas ar pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai, buvo sutrikdyta jo sveikata ar normali raida, ar vaikas mirė, arba pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas.

Tiesioginės patyčios – kai vaikas yra atvirai puolamas, užgauliojamas savo bendraamžių, pvz., vaikas yra stumdomas, spardomas, gadinami daiktai, pravardžiuojamas, jam grasinama, taip pat kiti veiksmai, sukeliantys skausmą, sužalojimą.

Netiesioginės patyčios – kai vaikas skaudinamas nenaudojant tiesioginės agresijos. Tai vaiko atstūmimas nuo grupės, ignoravimas, šmeižimas, kaltinimas tuo, ko vaikas nepadarė, spaudimo darymas, neapykantos prieš vaiką kurstymas, nebendravimas su juo.

Žodinės patyčios – tai vaiko skaudinimas, žeminimas, prasivardžiavimas, erzinimas, gąsdinimas, pašaipos, įžeidinėjimas.

Patyčios gali vykti ir elektroninėje erdvėje. Elektroninės patyčios tai yra agresyvus ir sąmoningas elgesys. Elektroninėmis patyčiomis vadinamas elgesys, kuriuo siekiama pažeminti, įskaudinti, išgąsdinti kitą (-us). Patyčios gali vykti internete elektroniniais laiškais, žinutėmis, pokalbių svetainėse, socialiniuose tinkluose. Taip pat elektroninės patyčios vyksta naudojant mobiliuosius telefonus.

Svarbiausi patyčių ypatumai

Patyčios apima tyčinius veiksmus (vaikas, kuris tyčiojasi, dažniausiai supranta, kad savo veiksmais skaudina kitą).

Šis elgesys yra pasikartojantis (agresyvus veiksmas, kuris įvyko vieną kartą, dar nėra patyčios. Patyčios tai tas elgesys, kuris vyksta sistemingai tam tikrą laiką).

Patyčių situacijoje yra psichologinė ar fizinė jėgos persvara (puolamas vaikas jaučiasi silpnesnis už skriaudėjus ir negali nuo jų apsiginti).

Kuo patyčios skiriasi nuo konflikto?

Patyčios

- Siekiama įskaudinti kitą
- Skriaudėjas fiziškai ir psichologiškai stipresnis
- Veiksmai kartojasi
- Svarbi suaugusiojo pagalba

Konfliktas

- Siekiama įrodyti savo tiesą ar požiūrį
- Abiejose pusėse jaučiama jėgų pusiausvyra
- Pagalba gali būti nereikalinga, vaikai gali patys išspręsti konfliktą
- Veiksmas gali ir nepasikartoti, išsprendus konfliktą

Naudota literatūra:

1. E. Karmaza, N. Grigutytė, E. G. Karmazė Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba. Metodinės rekomendacijos, 2007.

2. R. Povilaitis, J. S. Jasiulionė. Moku bendrauti be patyčių, 2008.

3. Patyčių prevencija mokykloje. Kiekvieno darbuotojo atsakomybė. Lankstinukas, Vaikų linija.

4. Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos. Parengė Šiaulių m. pedagoginė psichologinė tarnyba, Vaikų linija 2019 (Rekomendacijos leidinio forma 2019 m. rugpjūčio mėn. perduotos visoms mokykloms, taip pat skelbiamos ŠMSM interneto svetainėje).

5. A. Kurienė. Ką kiekvienas vaikas turi žinoti apie smurtą ir kaip išlikti saugiam, 2007.

6. M. Mažionienė, R. Povilaitis, I. Suchodolska. Elektroninės patyčios ir jų prevencija, 2012.

7. Patyčių prevencija klasėje. Vadovas mokytojams, 2010.

8. Interneto svetainė www.bepatyciu.lt.

ŠVIETIMO,
MOKSLO
IR SPORTO
MINISTERIJA